

IZBORI 2020

Izveštaj dugoročnih posmatrača

Izveštaj za period 25.5 - 14.6.2020.

GLAVNI NALAZI IZVEŠTAJA POSMATRAČKE MISIJE CRTA 25. maj - 14. jun 2020.

Drugi preliminarni izveštaj posmatračke misije Crta odnosi se na period od 25. maja do 14. juna, uoči proglašenja izborne tišine pred opšte i lokalne izbore zakazane za 21. jun 2020. godine. Tokom ovog perioda zabeležen je različit učinak institucija zaduženih za sprovođenje izbora. Rad Republičke izborne komisije ulavnom se odvijao u skladu sa nadležnostima i postojećim pravnim okvirom, uz pojačanu edukativno-informativnu aktivnost u odnosu na prethodne godine. Proces kandidovanja listi obeležen je sumnjama učesnika u izbornom procesu u pogledu zakonitosti procesa sakupljanja potpisa podrške birača. Preliminarni podaci o broju birača upisanih u Jedinstveni birački spisak ukazuju da je došlo do najvećeg smanjenja u poslednjih nekoliko decenija. Netransparentnost ovih procesa može da podstakne nepoverenje građana u kompetitivni karakter izbora, kao i konačnu procenu izlaznosti na izborni dan. Za razliku od Regulatornog tela za elektronske medije koje u ovom periodu nije pokretalo postupke povodom prijave, Agencija za borbu protiv korupcije je u više slučajeva postupke pokrenula, a u nekoliko je izrekla mere upozorenja i objavljivanja preporuke razrešenja, odnosno inicirala pokretanje prekršajnih postupaka. Kampanja učesnika izbora na terenu se intenzivirala u odnosu na prve dve nedelje posle ukidanja vanrednog stanja, sa izraženijom funkcionerskom kampanjom, ustaljenim klijentelističkim praksama, ali i novim modelima uticaja na birače, posebno putem direktnog kontaktiranja građana telefonom i potencijalnim zloupotrebama javnih resursa. Monitoring medija pokazuje nastavak trenda povećanja udela opozicionih listi koje učestvuju na izborima, i marginalizaciju političkih aktera koji se zalažu za bojkot izbora, koji se takođe predstavljaju prevashodno negativno. Smanjuje se udeo predstavnika vladajućih partija u ukupnom medijskom izveštavanju, ali su za razliku od opozicionih aktera oni su dominantni u programu van formalnog izbornog segmenta. Konačno, nastavio se trend izraženije aktivnosti opozicionih aktera na društvenim mrežama, uz nešto povećanu aktivnost i doseg profila vladajućih stranaka u odnosu na prethodni period monitoringa.

RAD IZBORNE ADMINISTRACIJE

U periodu od 25. maja do 14. juna 2020. održano je 13 sednica Republičke izborne komisije (RIK) tokom kojih je proglašeno 11 izbornih lista, te će se pred biračima na biračkom listiću naći ukupno 21 izborna lista koja učestvuje na izborima za narodne poslanike Narodne skupštine. Posmatračka misija Crte smatra da je RIK u posmatranom periodu donosio odluke u skladu sa svojim nadležnostima i postojećim pravnim okvirom, uz nekoliko odluka koje se mogu smatrati spornim: odbijanje predloga za proširenje dnevnog reda sednice RIK-a tačkom u okviru koje bi se razmatralo razrešenje članova proširenog sastava RIK-a za koje je utvrđeno da su kandidati na lokalnim izborima, kao i odbijanje zahteva za dodelu položaja stranke nacionalne manjine Ruskoj stranci. RIK je takođe prvo odbio proglašenje liste "Pokret Levijatan – Živim za Srbiju", a zatim na narednoj sednici usvojio prigovor birača kojim je Rešenje o odbijanju stavljeno van snage, da bi istu listu na sledećoj sednici proglasio. Karakteristika odlučivanja o listi "Pokret Levijatan – Živim za Srbiju" je u tome što je RIK prvobitno doneo odluku o odbijanju liste i to zbog nedovoljnog broja članova koji su glasali "za", uprkos činjenici da je stručna služba utvrdila da su ispunjeni svi formalni uslovi za proglašenje liste.

Zabeleženo je i značajno unapređenje u odnosu na prethodne izborne cikluse a koje se odnosi na edukativne materijale koje je RIK pripremio o pravima birača, kao i vodiče za članove biračkih odbora i druge aktere u izbornom procesu. Takođe, RIK je utvrdio broj birača sa pravom glasa na izborima za poslanike Narodne skupštine (6.583.665 birača) kao i ukupan broj biračkih mesta 8.253. Rad RIK-a u ovom periodu je obeležilo odbacivanje približno 2.050 istovetnih prigovora na Rešenje o nastavku sprovođenja izbornih radnji od 11. maja koji su neblagovremeno podneti od strane birača korišćenjem tipskog dokumenta objavljenog na društvenoj mreži Facebook.

RIK je konstatovao da je Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS/ODIHR) ispunila sve potrebne formalne uslove za dobijanje statusa stranog posmatrača rada RIK-a i biračkih odbora, kao i Evropska mreža organizacija za monitoring izbora (ENEMO).

KANDIDATURA LISTI I BIRAČKI SPISAK

Period prikupljanja izjava podrški birača od strane različitih političkih subjekata posle vanrednog stanja je obeležen sumnjama učesnika u izbornom procesu u pogledu zakonitosti samog sprovedenog postupka. Budući da su se pojavile neproverene informacije da su lični podaci birača zloupotrebjeni, posmatračka misija Crte je uputila Republičkoj izbornoj komisiji (RIK) upit za pojašnjenje kako birači mogu proveriti da li su formalno dali podršku nekoj od lista koje su predale potpise za kandidaturu na izborima za narodne poslanike Narodne skupštine. RIK je u pogledu upita Crte o pravu birača da upitom proveri da li se nalazi na spisku izjava podrški birača određenoj izbornoj listi odgovorio u razumnom roku od 7 dana uz potvrdu da se birači mogu obratiti RIK-u sa zahtevom, uz navođenje ličnih podataka u cilju identifikacije, dok zahtev mogu poslati i emailom kao skenirani dokument. U pojedinačnim slučajevima u kojima su birači slali zahteve RIK-u o kojima je Crta obaveštena, RIK je u razumnom roku odgovarao podnosiocima zahteva.

Preliminarni objavljeni podaci o broju upisanih birača u Jedinstveni birački spisak pokazali su razliku od 141,284 ili 2.1% birača manje u odnosu na poslednje izbore održane 2017. godine. Pored toga što je u pitanju najveće zabeleženo smanjenje broja birača od kada postoji Jedinstveni birački spisak, ova promena, zajedno sa analizom kretanja broja birača po opštinama koju od sredine 2019. godine sprovodi Crta, nameće još nekoliko zaključaka. Pre svega, smanjenje se ne može objasniti samo prirodnim putem, već je neophodno ostvariti uvid u rad državnih organa i mehanizama kako bi se ustanovilo da li su redovne ili vanredne procedure, koje bi mogle ugroziti prava birača i integritet izbornog procesa, dovele do promene. Sa druge strane, analiza Crte pokazuje da je smanjivanje birača bilo ravnomerno raspoređeno po opštinama, sa izuzetkom Medveđe u kojoj je zabeleženo smanjenje od 40%. Dalja analiza kretanja broja birača po biračkim mestima biće moguća tek nakon objavljivanja konačnog broja birača, odnosno, imajući u vidu predizbornu tišinu, biće komunicirana tek nakon održanih izbora 21. juna.

POSTUPANJA AGENCIJE ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE

Posmatračka misija Crte je u ovom periodu izveštavanja podnela ukupno 15 prijava¹ Agenciji za borbu protiv korupcije (Agencija), kojima je obuhvaćeno 14 situacija u kojima su javne resurse zaloupotrebili javni funkcioneri i 12 situacija u kojima su javne resurse zloupotrebile političke stranke. Od 14 prijavljenih situacija u kojima su prekršaje počinili javni funkcioneri (Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije), Agencija je u pet odlučila da nema osnova da se pokrene postupak za odlučivanje o postojanju povrede zakona. Agencija je povodom jedne prijave donela rešenje kojim se izriče mera javnog objavljivanja preporuke za razrešenje Đorđa Milanovića, direktora JKP "Vodovod", Valjevo i kandidata koalicije SPS-JS na lokalnim izborima u Valjevu. To je jedini slučaj u dosadašnjem toku kampanje da je Agencija na svom veb-sajtu objavila saopštenje u kojem se navodi da su protiv nekih javnih funkcionera izrečene mere. Što se tiče preostalih osam povreda, do dana objavljivanja izveštaja, Crta nije obaveštena o ishodu postupka. S obzirom na to da Agencija nema obavezu javnog objavljivanja odluka iz ove oblasti, niti postoji rok u kome je Agencija dužna da obavesti podnosioca prijave, postoji mogućnost da je još neka odluka doneta.

Od 12 pokrenutih postupaka na osnovu prekršaja počinjenih od strane stranke (Zakon o finansiranju političkih aktivnosti), Agencija je u šest slučajeva utvrdila da nema osnova za odlučivanje o postojanju povrede, dok je u dva slučaja utvrdila da postoji povreda zakona. I pored blagovremenog odlučivanja po prijavama i javnom objavljivanju istih, u postupanju Agencije su prepoznate određene nedoslednosti, kao i sporna tumačenja zakonskih odredbi koja su primenjivana prilikom odlučivanja o pojedinim prijavama. Agencija je u dve situacije, u kojima je utvrdila da postoji povreda zakona, izrekla meru upozorenja Srpskoj naprednoj stranci i podnela zahtev za pokretanje prekršajnog postupka protiv Socijalističke partije Srbije. S obzirom na to da su se prijave Crte odnosile na spotove koje su i jedna i druga stranka snimile u prostorima javnih ustanova, čime je došlo do zloupotrebe javnih resursa, Agencija je pokazala nedoslednost u odlučivanju i izricanju mera. Takođe, ostaje nepoznat i razlog zbog koga je Agenciji bilo potrebno više od šest meseci da odluči povodom prijave za funkcionersku kampanju i zloupotrebu

¹ Prijave Crte nalaze se na strani: <https://crt.rs/crtine-prijave>

javnih resursa koju je Crta podnela protiv premijerke Ane Brnabić u decembru 2019. godine, koju je odbacila kao neosnovanu. Obaveštenje o ishodu ovog postupka, Crta je primila u junu 2020. godine.

POSTUPANJE REGULATORNOG TELA ZA ELEKTRONSKE MEDIJE

Posmatračka misija Crte podnela je u ovom izveštajnom periodu REM-u pet prijava.² Podnete su dve prijave kojima se ukazuje na korišćenje naziva, logotipa i aktivnosti, odnosno korišćenja ugleda javnih preduzeća i ustanova u političkim oglasnim porukama koje su emitovane u programima brojnih pružalaca medijskih usluga.

Jedna od prijava podneta je protiv TV Pink, koji je emituje "iznajmljene termine" u trajanju dužem od onog koji komercijalni pružaoci medijskih usluga imaju na raspolaganju za oglašavanje u toku jednog sata. Posmatračka misija smatra da omogućavanje političkim subjektima da njihov propagandni program bude emitovan u polučasovnim terminima dodatno utiče na neravnopravnost učesnika izbora. „Iznajmljivanje“ termina je po prirodi stvari moguće samo ekonomski jačim učesnicima kampanje, što su donosioci propisa imali u vidu kada su ograničili vreme namenjeno oglašavanju po osnovu iznajmljivanja termina u predizbornoj kampanji.

Dodatno, podnete su dve prijave protiv TV B92 zbog emitovanja programa u kojima je funkcionerima (Aleksandru Vulinu u emisiji Vesti, a Ani Brnabić, Siniši Malom i Milanu Krkobabiću u emisiji Fokus) omogućeno da promovišu stranku u delu informativnog programa koji se ne odnosi na izveštavanje o predizbornim aktivnostima.

Sedam prijava koje je Crta podnela u prethodnom izveštajnom periodu, REM je poslao emiterima na izjašnjenje, a postupak odlučivanja o izricanju mera u ovom momentu nije pokretnut.

U ovom izveštajnom periodu REM je usvojio još dva izveštaja o nadzoru nad pružaocima medijskih usluga tokom predizborne kampanje. Budući da su u ovom periodu pružaoci medijskih usluga intenzivirali emitovanje političkih oglasnih poruka, aktivnosti REM-a uglavnom su se odnosile na davanje mišljenja o objavljenim predizbornim spotovima.

Postupajući po zahtevu za mišljenje koje je tražile Posmatračka misija Crta o tome kojim akterima je prema važećim propisima dozvoljeno političko oglašavanje tokom kampanje, a povodom emitovanja spotova nepoznatog oglašivača kojima se birači pozivaju na bojkot, REM je naložio da se obustavi emitovanje spotova, iako nije u potpunosti odgovorio na pitanja postavljena od strane Crte. Obustavu emitovanja REM je naložio i u slučaju spota u kom predsednik Republike Srbije Aleksandar Vučić razgovara sa maloletnom devojčicom. U ovom slučaju, REM je postupio prema zahtevu za davanje mišljenja o tome da li je sadržaj ovog spota u saglasnosti sa Pravilnikom o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga, koji je uputila TV N1. Iako se u javnosti često govori o tome da je određeni spot REM „zabranio“ neophodno je napomenuti da REM nema nadležnost da zabranjuje, već da sankcioniše pružaocima medijskih usluga koji prekrše zabranu koja je već ustanovljena zakonom ili odgovarajućim podzakonskim aktima.

Kontroverzno postupanje REM-a se u ovom periodu ogleda u izuzimanju u odlučivanju o obustavi emitovanja spota kod kog je druga institucija - Agencija za borbu protiv korupcije - utvrdila da je došlo do povrede zakona. Posmatračka misija Crte obratila se REM-u i sa molbom za mišljenje o usklađenosti sadržine dva reklamna spota liste "Aleksandar Vučić - Za našu decu" sa odredbama Zakona o oglašavanju. U spornim oglasnim porukama prikazani su zaposleni u javnom preduzeću, odnosno u javnoj ustanovi, kako na svom radnom mestu, noseći službene uniforme, vrše promociju izborne liste. Iako je Agencija za borbu protiv korupcije ranije tokom kampanje utvrdila da je Srpska napredna stranka postupila suprotno Zakonu o finansiranju političkih aktivnosti na taj način što je za potrebe svoje promocije u izbornoj kampanji snimila reklamni spot u kome je prikazana prof. dr Teodora Beljić Živković kako daje izjavu obučena u službenu medicinsku uniformu sa oznakom zdravstvene ustanove³, REM nije prepoznao da su principi zakonitosti i korišćenja dozvoljenih sredstava u oglašavanju narušeni emitovanjem ovog spota u programima

² Prijave Crte nalaze se na strani: <https://crta.rs/crtine-prijave>

³ Rešenje ACAS: <https://bit.ly/3e80jlk>

pružalaca medijskih usluga. Na taj način, REM je doprineo tome da odluka Agencije, na kraju, nije rezultirala prestankom, već nastavkom započete promocije.

TOK IZBORNE KAMPANJE

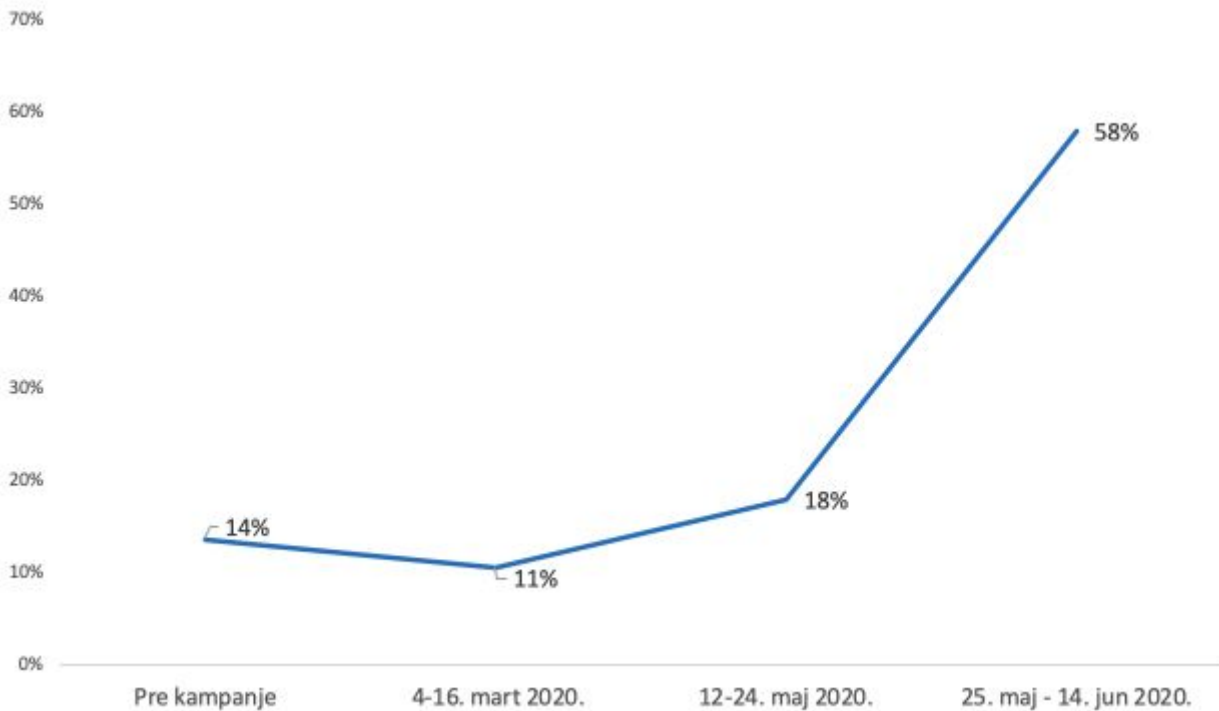
Kako se kampanja bližila kraju, izborni akteri su postali višestruko aktivniji u direktnoj komunikaciji sa biračima nego u periodu nastavka kampanje nakon ukidanja vanrednog stanja. Dugoročni posmatrači Crte, raspoređeni da posmatraju 1051 naselje sa više od 1000 stanovnika, zabeležili su preko 3000 nalaza o aktivnostima političkih aktera širom Srbije i potencijalnim neregularnostima u izbornoj kampanji.

Stranke vladajuće većine su skoro dvostruko više komunicirale sa biračima u odnosu na opoziciju - i onu koja učestvuje i onu koja ne učestvuje na izborima. Dok je vladajuća većina u porukama koje je slala biračima najviše pripisivala zasluge partiji, opozicija koja učestvuje na izborima je obećavala, dok je opozicija u bojkotu pozivala na bojkot. Pored stranačke promocije, vlast je koristila priliku najviše da govori o infrastrukturnim projektima, a opozicija o komunalnim temama. Opozicija u bojkotu najviše je potencirala temu o izbornim uslovima. Tema korona virusa bila je prisutna ali ne dominantno u aktivnostima koje se tiču direktne komunikacije sa biračima. Situacija sa pandemijom korona virusa je svakako obeležila ovu kampanju te su, kao i u nastavku kampanje nakon vanrednog stanja, i u ovom posmatranom periodu glavni kanali komunikacije svih izbornih aktera štandovi i saopštenja za javnost dok su preizborni skupovi manjeg obima tek sporadično organizovani.

Tokom ovog izveštajnog perioda izborni štab Srpske napredne stranke nastavio je da zloupotrebljava telefonsko anketiranje građana u propagandne svrhe (eng. push poll) širom Srbije. U prvim postavljenim pitanjima operateri SNS-a tražili izjašnjavaње o vanrednom stanju i potezima vlasti u borbi sa korona virusom, a odmah zatim i o njihovoj spremnosti da podrže stranku na izborni dan. Tokom ovog perioda, zabeležen je još jedan oblik masovnog kontaktiranja građana širom Srbije. Krajem maja postavilo se pitanje o mogućoj zloupotrebi podataka o ličnosti korisnika starosnih, invalidskih i porodičnih penzija u Republici Srbiji (među kojima ima maloletnih lica), s obzirom na to da su na njihove kućne adrese stigla pisma sa oznakama Srpske napredne stranke i izbornim sloganom "Za našu decu" i potpisom predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića. Istovremeno u pismu se pojavljuje i rečenica "Obezbedili smo 4000 dinara jednokratne pomoći i još 100 evra za svakoga od vas, kao rezultat marljivog i uspešnog rada naše države, ali i kao znak pažnje prema vama koji ste toliko toga uradili za našu Srbiju." Ove se može tumačiti kao zloupotrebu javnih resursa, budući da se navedene mere Vlade koriste u svrhu promocije Srpske napredne stranke. Međutim, dosadašnja praksa Agencije za borbu protiv korupcije u postupcima u kojima se utvrđuje da li su javni funkcioner, odnosno politička stranka zloupotrebili javne resurse u kampanji, pokazala je da Agencija samo u retkim slučajevima donosi odluku kojom se utvrđuje da su javni resursi zloupotrebjeni.

Posmatrači Crte su tokom 21 dana finiša kampanje zabeležili skoro 200 situacija širom Srbije u kojima su se stranke i njihovi aktivisti angažovali u sprovođenju različitih humanitarnih aktivnosti i izvođenju javnih radova različitog obima. Ovakve aktivnosti ne predstavljaju svrhu osnivanja i delovanja političke partije, tretiraju se kao klijentelističke i doprinose ukidanju granice između političke partije i države. Više od 50% zabeleženih situacija u ovom periodu odnose se na različite javne radove - od uređenja zelenih površina i igrališta, do sređivanja prostora mesnih zajednica, doma kulture, frabanja mosta, nasipanja puteva - koje organizuje ili u kojima učestvuje politička stranka, čime je nastavljen trend rasta ovih aktivnosti koji je prvi put zabeležen nakon vanrednog stanja.

Između 25. maja i 14. juna posmatrači Crte zabeležili su skoro 800 situacija širom Srbije u kojima su se u javnosti pojavljivali funkcioneri sa različitih nivoa vlasti. Aktivnosti funkcionera su porasle više od tri puta u poređenju sa prve dve nedelje izborne kampanje nakon vanrednog stanja. U odnosu na 12 dana kampanje pre vanrednog stanja, funkcioneri su pet puta više aktivni. Drugim rečima, od ukupnog broja situacija u kojima su se pojavljivali javni funkcioneri, posmatrači Crte su više od polovine zabeležili u finišu izborne kampanje (Grafikon 1).

Grafikon 1: Skoro dve trećine od ukupnog broja slučajeva funkcionera u kampanji, posmatrači Crte su zabeležili u finišu kampanje od 25. maja do 14. juna 2020. godine

Dok se jednim delom ovaj porast može pripisati dinamičnijom kampanjom izbornih lista širom Srbije u finišu izborne kampanje i učešćem predstavnika javne vlasti u njihovim stranačkim kapacitetima u izbornim aktivnostima svojih lista, zabrinjava činjenica da su se u 64% zabeleženih aktivnosti funkcioneri pojavili u javnosti isključivo u kapacitetu svoje javne funkcije. U 18% slučajeva, oni su bili predstavljeni i kao članovi stranke i kao javna vlast. U preostalih 18% slučajeva, funkcioneri su nastupili u javnosti samo kao predstavnici političke stranke, odnosno izborne liste kojoj pripadaju. Funkcioneri su u 50% zabeleženih aktivnosti posećivali ili otvarali radove ili govorili na javnim događajima institucija. Ministri i predsednica Vlade su se širom Srbije, kao javni funkcioneri, pojavili u kampanji više od 100 puta. Oni su posetili više od 70 mesta u Srbiji u ovom izveštajnom periodu. Najviše poseta je bilo Čačku (9), Somboru (6), Boru (6), Novom Pazaru (4) i Bačkoj Palanci (4).

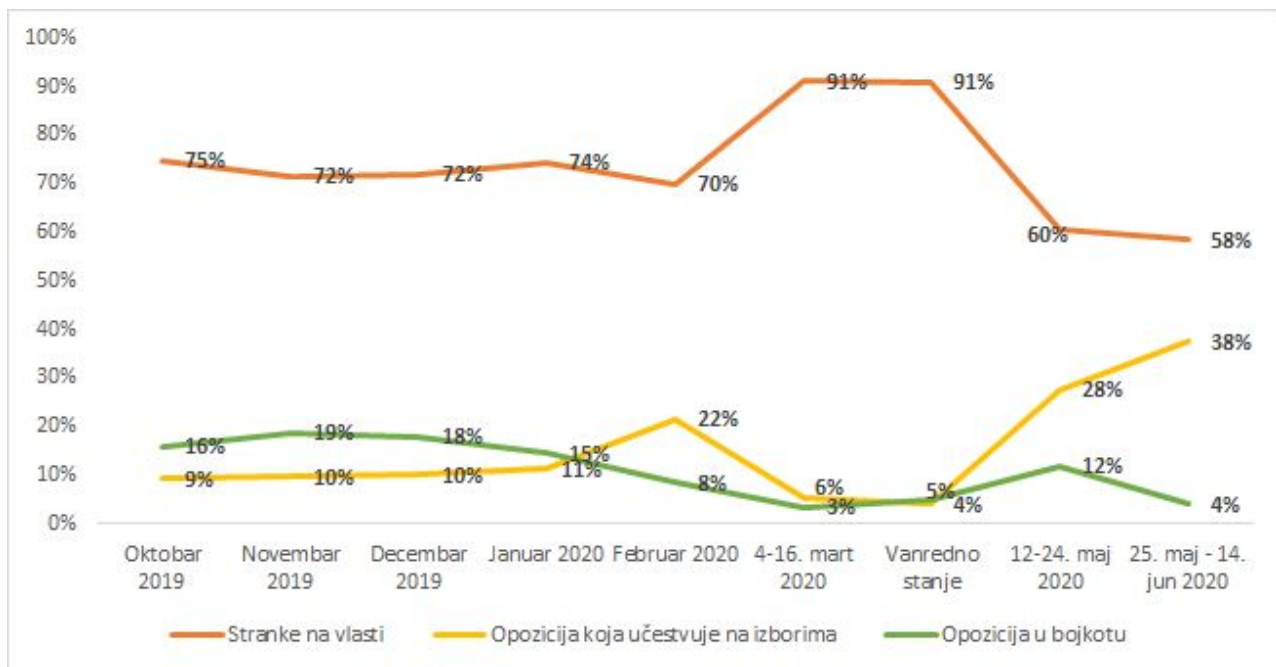
Navodi o pritiscima na birače su takođe zabeleženi u ovom periodu, ali u znatno manjem obimu nego u periodu kampanje pre i neposredno nakon vanrednog stanja. U ukupno deset prijavljenih navoda da se pristisci na birače sprovode, od građana je traženo da budu sigurni glasovi, uz zastrašivanja ili direktne pretnje otkazom, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru. Broj zabeleženih slučajeva pritisaka na političke aktere se u ovom izveštajnom periodu udvostručio. Posmatrači Crte izvestili su o 33 slučaja iz 28 gradova i opština u kojima je nad političkim akterima sprovedeno zastrašivanje ili sprečavano održavanje promotivnih i drugih izbornih aktivnosti. U ukupnom broju zabeleženih slučajeva, posmatrači Crte su izvestili o osam incidentnih situacija u kojima su fizički napadnuti stranački aktivisti i funkcioneri⁴ i stranačke prostorije.⁵

⁴ Od strane nepoznatih lica napadnuti su aktivisti Pokreta slobodnih građana, Dosta je bilo, Nove komunističke partije Jugoslavije.

⁵ Registrovani su slučajevi napada na prostorije Srpske napredne stranke, Dosta je bilo i Pokreta "Živim za Srbiju"

NALAZI MONITORINGA MEDIJA I DRUŠTVENIH MREŽA

Glavni nalazi Crtinog media monitoring pokazuju da iako postoji trend pada u zastupljenosti (sa prosečno 73% u periodu pre početka izborne kampanje i 91%, u periodu izborne kampanje pre vanrednog stanja, na 58% u periodu od 25. maja do 14. juna), predstavnici stranaka na vlasti su najzastupljeniji u ukupnom vremenu opredeljenom za političke aktere na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću tokom čitavog period kampanje. Zastupljenost predstavnika opozicije koja učestuje na izborima, beleži trend rasta tokom čitave kampanje (sa procentom zastupljenosti između 9% i 22% u periodu pre izborne kampanje i 6% u periodu izborne kampanje pre vanrednog stanja na 38% u periodu od 25. maja do 14. juna), dok zastupljenost stranaka u bojkotu beleži pad u periodu izborne kampanje (u proseku 6%) u odnosu na period pre izborne kampanje (u proseku 15%) (Grafikon 2).

Grafikon 2: Zastupljenost predstavnika vlasti, opozicije i opozicije u bojkotu u programima svih televizija sa nacionalnom pokrivenošću u periodu od 14. oktobra, 2019. godine do 14. juna, 2020. godine

U periodu izborne kampanje dominira neutralni tonaliteta u načinu izveštavanja o predstavnicima stranaka na vlasti (51%) i opozicije koja učestuje u izborima (52%), dok se o opoziciji u bojkotu izveštava negativno (62%). Predstavnici stranaka na vlasti su u najvećem delu opredeljenog vremena predstavljani kao subjekti (između 86% i 79%), odnosno obraćali su se u prvom licu. Vreme u ulozi subjekta je za predstavnike stranaka opozicije koja će izaći na izbore raslo tokom kampanje (sa 53% na 80%) dok je padao za predstavnike opozicije u bojkotu (sa 28% na 9%). Ipak, uvidom u raspodelu vremena koji su politički akteri imali u segmentima dnevnika namenjenom redovnom izveštavanju na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću u odnosu na izborne blokove, dobija se drugačija slika o ravnomernoj zastupljenosti svih političkih aktera u izbornom procesu. Dok je vreme opredeljeno za predstavnike stranaka na vlasti gotovo isključivo bilo rezervisano za delove dnevnika namenjene redovnom izveštavanju (93% u redovnom delu za izveštavanje), predstavnici opozicije koja učestuje u izborima su isključivo bili zastupljeni u izbornom bloku (98% u izbornom bloku). Iako ne učestvuju u predstojećim izborima, predstavnici opozicije u bojkotu su dominantno bili prisutni u izbornim blokovima dnevnika na televizijama sa nacionalnom pokrivenošću (83%). Od ukupnog vremena na programima televizija sa nacionalnom pokrivenošću, najviše vremena od svih pojedinačnih političkih aktera zauzimao je Aleksandar Vučić. Ipak primetan je trend pada u zastupljenosti u ukupnom vremenu opredeljenom za Aleksandra Vučić tokom kampanje (sa 43% na 23%).

Monitoring aktivnosti političkih aktera na društvenim mrežama u posmatranom periodu pokazao je da je trend veće aktivnosti na profilima opozicionih aktera nastavljen, kako na profilima političkih stranaka tako i na profilima partijskih lidera. U periodu od 25. maja do 14. juna 2020. godine na posmatranim profilima političkih aktera zabeleženo je oko 8000 objava. Profili političkih stranaka i lidera koji nisu deo vladajuće većine imali skoro tri puta više objava od profila vladajuće većine. Ipak, zabeležen je blagi porast u aktivnostima na profilima političkih stranaka vladajuće većine, kojim se dinamika objavljivanja vratila vrednostima zabeleženim na početku kampanje. Zabeležen je i blagi porast u doseg (eng. reach) objava sa profila stranaka vladajuće većine, ipak objave sa profila opozicionih stranaka i dalje imaju skoro duplo veći ukupan doseg. Na Fejsbuku profili opozicije i u ovom periodu beleže veće angažovanje pratilaca (eng. engagement) od profila vladajuće većine, uz blagi porast angažovanosti stranačkih profila vladajuće većine. Na Tviteru najviše reakcija pratilaca (eng. likes) i dalje beleže profili partijskih lidera opozicije, dok najviše deljenja objava (eng. shares) imaju profile stranaka vladajuće većine. Objave opozicionih aktera na Tviteru su imale skoro duplo više reakcija od objava vladajuće većine, ali su objave sa profila vladajuće većine deljene skoro pet puta više od objava opozicije.

KAKO PRATIMO IZBORNI PROCES

Crta, u svojstvu domaće posmatračke misije, prati celokupan izborni proces parlamentarnih izbora 2020. godine.

PERIOD PRE IZBORNOG DANA

Tokom ovog perioda Crtin tim dugoročnih posmatrača prati više aspekata izbornog procesa pre samog izbornog dana: izbornu kampanju (opšte informacije u vezi sa kampanjom; glavne teme kampanje; generalnu atmosferu kampanje; slučajeve neregularnosti ali i slučajeve teških povreda izbornog zakona tokom izvođenja kampanje), korišćenje javnih resursa u kampanji i izveštavanje medija o kampanji, izbornim listama i kandidatima kao i rad izborne administracije.

U periodu od 10. februara do dana izbora 21. juna 2020. godine 120 dugoročnih posmatrača, obučeni po najvišim međunarodnim standardima, raspoređeni su u svim regionima u Srbiji, što omogućava jednak pristup informacijama o toku i trendovima izbornog procesa za teritoriju cele zemlje.

Metodologija za dugoročno praćenje izbornog procesa, koju Crta koristi, bazira se na najvišim međunarodnim standardima za posmatranje izbora (*Deklaracija o principima za međunarodno posmatranje izbora*,⁶ *Kodeks ponašanja za međunarodne posmatrače izbora*, *Deklaracija o principima za nepartijsko posmatranje izbora od strane građanskih organizacija*⁷ i *Kodeks ponašanja za nepartijske posmatrače*) što omogućava izveštavanje o kvalitetu samog izbornog procesa.

IZBORNI DAN – 21. jun 2020. godine

Tokom izbornog dana, fokus posmatračkoj misiji Crte je posmatranje kvaliteta izbornog procesa na sam dan izbora. Crtini posmatrači biće raspoređeni unutar i ispred biračkih mesta na osnovu reprezentativnog i slučajnog uzorka. Takođe, Crtini mobilni timovi pratiće dešavanja van uzorkovanih biračkih mesta u svim regionima na izborni dan, a pratiće se i rad RIK-a.

Nakon intenzivnog treninga, Crtini posmatrači će pratiti i izveštavati o kvalitetu izbornog procesa sa 500 biračkih mesta. Oni će biti na biračkim mestima od početka priprema za otvaranje biračkih mesta, pa sve dok članovi biračkih odbora ne objave rezultate izbora za posmatrano biračko mesto, čime će se obezbediti sveobuhvatan uvid u dešavanja na biračkim mestima tokom izbornog dana.

PERIOD POSLE IZBORNOG DANA

Posmatračka misija Crte će pratiti rad RIK-a do saopštavanja zvaničnih rezultata, kao i proces žalbi na rad biračkih odbora i RIK-a ukoliko ih bude.

KAKO OBAVEŠTAVAMO JAVNOST O NALAZIMA

Na osnovu obrađenih podataka, Crta će pripremati izveštaje koje će predstavljati javnosti. Tokom predizbornog perioda objavljiće se izveštaji o nalazima dugoročne posmatračke misije Crte kako bi javnost bila upoznata sa kvalitetom izbornog procesa u posmatranom periodu, kao i mogućim nepravilnostima. O toku izbornog dana, kvalitetu procesa, izlaznosti i rezultatima glasanja 21. juna, javnost će biti informisana iz Crta pres centra. Preliminarni rezultati monitoringa izbornog dana biće predstavljeni javnosti u ponedeljak, 22. juna nakon analize podataka prikupljenih sa terena. Finalni izveštaj o celokupnom izbornom procesu sa preporukama za unapređenje objavićemo u periodu nakon saopštavanja zvaničnih rezultata izbora od strane RIK-a. Sve informacije o radu Posmatračke misije Crte objavljiće se na zvaničnom sajtu Crte - www.crta.rs kao i na društvenim mrežama Facebook i Twitter Crta (@CRTArs i www.facebook.com/CRTArs).

⁶ National Democratic Institute, Declaration of Principles for International Election Observation and Code of Conduct for International Election Observers, October 27, 2005. <https://www.ndi.org/dop>

⁷ National Democratic Institute, Declaration of Global Principles for Nonpartisan Election Observation and Monitoring by Citizen Organizations and Code of Conduct for Nonpartisan Citizen Election Observers and Monitors, April 3, 2012. <https://www.ndi.org/DoGP>

O CRTI

Crta je nezavisna, nestranačka organizacija civilnog društva posvećena razvoju demokratske kulture i građanskog aktivizma. Kreiranjem predloga javnih politika, zastupanjem principa odgovornog ponašanja vlasti i državnih institucija i edukacijom građana o njihovim političkim pravima zalažemo se za uspostavljanje vladavine prava i razvoj demokratskog dijaloga.

Od 2016. godine Crta se bavi posmatranjem izbora na nacionalnom i lokalnom nivou. Crta koordinira rad mreže "Građani na straži", koja broji više hiljada građana osposobljenih da nadziru regularnost glasanja. Kontinuirana borba za unapređenje uslova za poštene i slobodne izbore je kičma svih Crtinih aktivnost.

Crta izbore posmatra u skladu sa međunarodnim standardima i pravilima građanskog posmatranja. Crta je do sada pratila parlamentarne izbore 2016. godine, predsedničke i lokalne izbore u Zaječaru i Pećincima 2017. godine kao i beogradske i lokalne izbore u Lučanima 2018. godine. Projekcije i rezultati Posmatračke misije Crte na izborni dan potvrđeni su i zvaničnim rezultatima RIK-a, dok se Crtini nalazi i preporuke iz prethodnih izbornih procesa podudaraju sa nalazima i preporukama međunarodne posmatračke misije OEBS/ODHIR. Crta je članica Globalne i Evropske mreže organizacija koje se bave posmatranjem izbora - ENEMO i GNDEM.

Cilj Posmatračke misije Crte u toku izborne kampanje za parlamentarne izbore 2020. godine je da efikasno isprati i analizira primenu zakona i međunarodnih standarda tokom pripreme i sprovođenja izbora, informiše građane o kvalitetu i demokratičnosti izbornog procesa i dešavanja tokom kampanje, i obezbedi brzu reakciju u slučaju kršenja izbornih procedura i procesa. Takođe, posmatranje izbornog ciklusa treba da posluži i za kreiranje preporuka za unapređenje kvaliteta izbornog procesa.

Za više informacija kontaktirajte Jovanu Đurbabić na e-mail: jovana.djurbabic@crta.rs.